

Anotace příspěvků vědeckého kolokvia s mezinárodní účastí

STUDIA KOMIKSU: REFLEXE A PŘÍLEŽITOSTI

26.–27. 11. 2021, online

KEY NOTE LECTURE

Prof. PhDr. Petr A. Bílek, CSc. (FF JČU, České Budějovice)

Co se stalo s oborem zítřka?

Ohlédnutí za pobytem studií komiksu na českém akademickém poli v uplynulém desetiletí

Přednáška se pokusí postihnout paradoxní situaci, kdy komiks na českém akademickém poli humanitních a společenských věd jakoby zároveň je i není. Bude věnovat pozornost způsobům integrace tohoto druhu umění/média na širší území (příčleňování komiksu jakožto materiálu k literatuře, k filmu, do naratologie, do kulturních studií apod. v grantových projektech či vyučovaných kurzech) a tomu, co a jak z komiksu se vlastně zkoumá. A to včetně hlediska, zda se to zkoumá či vyučuje jako komiks, anebo jako vítaný typ materiálu.

PŘÍSPĚVKY

Mgr. Tereza Arndt (FHS UK – ÚSTR, Praha)

Komiks ve vztahu k dějinám: paměť, terapie, dokument

Jakou podobu minulosti nám předkládají komiksově příběhy? Různé formy vzpomínání mají v komiksově produkci stále větší místo a promlouvají k stále většímu publiku. Příspěvek se proto zaměří na specifické komunikační možnosti komiksu vzhledem k přenosu paměti, hranic jejich celistvosti, schopnosti zaujmout roli svědka i spolehlivosti tohoto svědectví. Pozornost bude kladena také na vizuální metafory a vyjádření „neviditelných“ stavů myslí nebo expresivity a emocí. To vše v souvislosti s tzv. komiksem-dokumentem. Jaké další vizuální projevy sebou přináší snaha vyprávět a vyrovnat se s traumatickou nebo kontroverzní minulostí? V čem komiks může historické narativy nebo životní příběhy obohatit a v čem jsou naopak jeho slabiny? Příspěvek předloží také konkrétní případy a možnosti, jak s tímto typem komiksového vyprávění pracovat ve vzdělávání a/nebo jako s historickým pramenem.

Mgr. Martin Boszorad, Ph.D. (FF UK, Nitra)

Kto je to ten Havelnahrád a čo znamená PRD?

Meandre detského aspektu v českých a slovenských komiksoch o Nežnej revolúcii

Náplňou príspevku bude analyticko-interpretáčnã reflexia štyroch slovenských titulov zo série Nežný komiks (Čierna oslova, Bežná, Pé-Er-Dé, Unesení – 2019) a českého titulu Trikolora (2019) autorského tandemu Martin Šinkovský a Ticho762. V centre pozornosti pritom – a to tak na úrovni tematizovania obsahu, ako tematizovania formy vybraných komiksov – bude to, čo s odkazom na práce Jána Kopála a iných možno označiť ako detský aspekt, teda – zjednodušene povedané – modelovanie sveta detí dospelým autorom z pozície detí, resp., s ohľadom na protagonistky a protagonistov konkrétnych diel v rozšírenejšej optike, detí a mládeže.

Mgr. Martin Foret, Ph.D. (CSK – FF UP, Olomouc)

Současný český historický komiks:

pokus o vymezení, typologii a reflexi fenoménu a žánru

Knižně vydávané komiksy s historickými náměty představují nejspíše vůbec nejviditelnější součást domácí komiksové produkce posledních let. Příspěvek se zamýšlí nad tím, co se pod nálepkou „historický komiks“ vlastně všechno skrývá a co se jí rozumí. Pokouší se nejprve diskutovat samotný pojem „historický komiks“ (a přitom si pomoci analogiemi s pojmy jako historický román a historický film/seriál), uvážit žánrovou strukturu jím označované kategorie, jakož i reflektovat její společenské postavení (včetně toho úžeji subkulturního) a recepci (čtenářskou i institucionální). Na několika konkrétních příkladech se pak pokouší poukázat na pestrost takto označované produkce a zásadní odlišnosti mezi díly pod ni subsumovanými.

Mgr. Michal Jareš, Ph.D. (CSK – ÚČL AV ČR, Praha)

Quijotské podniky Karla Stroffa

Od smrti malíře, karikaturisty i vydavatele Karla Stroffa (1881–1929) uplynulo více jak devadesát let a jeho jméno je víceméně stále zmiňováno jaksi pod čarou, zejména v souvislosti z Haškovým Švejkem. Stroff, jinak Ženíškův žák z Akademie, patří ovšem k postavám výrazným, výjimečným a typickým zejména pro období těsně po první světové válce. Jím vydávaná periodika Smích republiky (1919–1923) a hlavně krátkodechá Stroffova satyrická revue (1922) patří k zajímavým a v mnohém ještě úplně nedoceneným příspěvkům k dějinám karikatury a specifické podoby komiksového periodika.

doc. PhDr. Peter Karpinský, PhD. (FF PU, Prešov)

Obraz spoločensko-politických udalostí v komiksovej sérii Nežný komiks

Príspevok sa venuje analýze komiksovej tetralógie Nežný komiks (2019), ktorú možno podľa témy a spôsobu stvárnenia hodnotiť ako dokumentárny politický komiks. Z hľadiska analýzy autor poukazuje na axiologické „nevýhody“ takto postulovaných piktoverbálnych textov, v ktorých hegemonia dokumentárneho a informatívneho charakteru zatláča do úzadia estetiku výpovede. V troch zo štyroch analyzovaných komiksov snaha o čo najpresnejší a najvyčerpávajúcejší opis situácií súvisiacich s obdobím nežnej revolúcie spôsobuje oslabenie príbehovej i umeleckej zložky komiksovej výpovede. Samotný príbeh podlieha dokumentárnej a informačnej funkcii, čo spôsobuje jeho stagnáciu, tendenciu byť nezaujímavým a štylizovaným. Iba v prípade komiksu Unesení (Majling – Gl'aba), v ktorom autor vytvoril príbeh len voľne súvisiaci so zvolenou témou Nežnej revolúcie, čiastočne aj v komikse Bežná (Královič – Ol'ková), v ktorom autori filtrujú informácie o revolúcii cez myslenie a vnímanie tínedžera (teda cez detský aspekt textu) bolo možné vytvárať axiologicky hodnotnejšie komiksy.

Mgr. Pavel Kořínek, Ph.D. (CSK – ÚČL AV ČR, Praha)

Domestikace Kocoura Felixe:

média, žánry, formáty a limity jedného (pop)kulturního transferu

Bezesporu nejvýznamnejší kreslenou popkulturní celebritou dvacátých let minulého století byl kocour Felix Pata Sullivana a Otty Messmera. Felix coby možná vůbec první skutečně úspěšný seriálově využívaný protagonista animovaného filmu vcházel do československého kulturního prostoru různými kanály a v rozličných médiích, jeho domácí úspěch – zasahující děti stejně jako dospělí, reklamu, divadlo, komiks, film, literaturu i kulturu materiální – pak nepřekvapivě vznikl kombinací „přejímaného/překládaného“ s „místně vytvářeným“. Příspěvek se zaměří na intermediální a transnacionální aspekty tohoto hrdinova úspěšného přesídlení, zvláštní pozornost pak bude věnována na pohled protichůdným tendencím, kdy byl Felix veleben coby „světová senzace“ (a zdůrazňoval se tak jeho globální atrakční impakt) a současně byl tento hrdina pro domácí kontext různými způsoby „domestikován“, či přímo „znárodněn“.

Mgr. Matěj Kos (ÚČL AV ČR, Praha – FF MU, Brno)

Možnosti zapojení komiksu do výuky literatury na středních školách

Komiks patří u současné generace žáků a studentů ke kulturním artefaktům, které se těší značné oblibě. Příspěvek si proto klade za cíl zaměřit se na jeho možné zapojení do výuky literatury na středních školách. V úvodu bude přiblíženo postavení komiksu v povinných kurikulárních dokumentech. Následně bude ukázána funkce komiksu jako didaktické pomůcky, dále možný potenciál využití různých komiksových adaptací ve výuce a rovněž i možné varianty a klíče, jak do výuky literatury zapojit i původní komiksová díla. Načrtnuté teoretické možnosti budou v závěru konfrontovány se získanou zpětnou vazbou od zkušených středoškolských učitelů.

Mgr. Ondřej Krajtl (FF MU, Brno)

Krátký život v panelech Anděla strážného

Ve své studii o Janu Fischerovi, která je součástí nového souborného vydání příběhů Rychlých šípů (Albatros 2021), zmiňuje Tomáš Prokůpek, že první „klon“ Rychlých šípů se objevuje již koncem roku 1940 v katolickém časopise Anděl strážný. Ve svém příspěvku se zaměřím právě na tento časopis a život obrázkového seriálu v něm – od prvních krůčků a napodobování úspěšných vzorů přes pokusy se žánrem „komiksového života světců“ až do úplného zákazu časopisu v roce 1948. Na časově omezené ploše a v nepříliš rozsáhlém materiálu tak můžeme sledovat proces, v němž komiks zabydluje nový prostor, a v němž dochází k artikulaci komiksového komunikačního kódu – nejen s přihlédnutím k výrazovým specifickým vyprávění v panelech, ale také k cílové čtenářské skupině.

Mgr. Anna Křivánková, Ph.D. (CSK)

Mapování „české mangy“: sborník Vějíř

Na české komiksové scéně se od roku 2009 pravidelně objevuje sborník Vějíř věnovaný tzv. „české manze“, neboli tvorbě českých autorů inspirovaných japonským mainstreamovým komiksem. Stejně jako u fenoménu „OEL manga“ (original English-language manga) a dalších lokálních typů komiksů tohoto druhu, i u české mangy lze sledovat určité parametry, jimiž její autoři dokládají „japonskost“ svých děl, a tím pádem se podílejí na utváření obecných představ o manze jako takové, i na určování významových rovin samotného pojmu manga.

Doc. Mgr. Juraj Malíček, PhD. (FF UK, Nitra)

Neprší, vd'aka za každú kvapku (pôvodný slovenský komiks v mainstreame – súčasnosť)

Ambíciou príspevku je predstaviť nové pôvodené autorské slovenské komiksy určené primárne dospelému čitateľovi, vydané v renomovaných slovenských vydavateľstvách v rokoch 2019, 2020 a 2021, a prostredníctvom ich fragmentárnych interpretácií identifikovať konkrétne vydavateľské stratégie, respektíve ich absenciu. Širším cieľom je potvrdiť alebo vyvrátiť hypotézu, že pôvodný autorský slovenský komiks a čiastočne i komiks všeobecne je v slovenskom prostredí stále vnímaný ako svojho druhu atrakcia – prísne minoritný umelecký druh (formát, médium, žáner, literárny podsystem, etc.) bez širšej recepcnej cieľovej skupiny.

Mgr. Eva Niklesová, Ph.D. (MUP, Praha) a Doc. PhDr. Daniel Bína, Ph.D. (FF UP, Olomouc)

Edukační komiks – rozpětí (sub)žánru (rozmanitost podob edukačního komiksu)

Příspěvek se bude zabývat edukačním využitím komiksu, zejména na vybraných význačných příkladech vzdělávacích či vědeckopopularizačních komiksů v českém prostředí, s cílem vytvoření typologie „míry komiksovosti“ vybraných/zjištěných komunikátů. Tato škála bude zahrnovat široké spektrum komunikátů – od těch, v nichž lze identifikovat i marginální „komiksovou stopu“ (výskyt např. pouze komiksově bubliny), až po ty s dominantní složkou fikčního narativu (s hrdiny). Zohledněno bude i „paraedukační“ využití komiksu, tzn. spíše parazitní aplikace edukačních prvků pro marketingové účely.

Mgr. Pavel Pilch, Ph.D. (FF MU, Brno)

K autochtonnosti žánru – příklad jugoslávského partyzánského komiksu

Co znamená, když je žánr autochtonní, a je vůbec možné o autochtonnosti žánru mluvit? Příspěvek se pokusí najít alespoň částečnou odpověď na příkladu komiksu z bývalé Jugoslávie. V post-jugoslávském komiksovém prostředí se totiž nezdá setkáme s tvrzením, že takovým autochtonním žánrem by měl být partyzánský komiks. Je tomu ale skutečně tak? Dosavadní práce, které se fenoménu partyzánských příběhů věnovaly, hovoří spíš proti tomuto tvrzení, respektive problém autochtonnosti partyzánského komiksu (ale i filmu či literatury) komplikují. Naší ambicí je proto vnést do tohoto ambivalentního chaosu trochu světla a pokusit se co nejjasněji rozhodnout, zda má partyzánský komiks autochtonní rysy, nebo je to jen pozlátka, které mu přičkají jeho fanoušci a vykladači.

Ing. arch. Tomáš Prokůpek (CSK – MZM, Brno)

Komiksově postupy v české reklamě před rokem 1939

Ruku v ruce s tím, jak se ustavující se komiksová forma zabydlovala v českých zemích, začali její potenciál využívat také tvůrci reklamy. Nejprve obvykle pracovali s vlastními nově vytvořenými postavami v sériových inzerátech, jež často měly dějový oblouk, brzy došlo i na hrdiny, kteří si už dříve zajistili širokou popularitu v nereklamních obrázkových seriálech, a prakticky současně začala být zapojována také samotná komiksová forma. Reklamní komiksy vycházely jak v denících a časopisech, tak i na letáčích nebo v samostatných sešitech, a dokonce nechyběla ani jejich teoretická reflexe v textech zabývajících se účinnými reklamními strategiemi.

Mgr. Barbora Pýchová (FF UP, Olomouc)
(Vypravěčský) hlas v autobiografickém komiksu

Mezi výrazné žánry autobiografického komiksu můžeme v posledních letech zařadit tzv. graphic medicine. Na příkladu dvou komiksů tohoto žánru, Blad Reginy Hofer (Rakousko) a Bez vlasů Terezy Drahoňovské a Štěpánky Jislové, analyzuje příspěvek roli vypravěčského hlasu. Protagonistka Blad bojuje s poruchou příjmu potravy, hrdinka Bez vlasů se potýká s důsledky alopecie. Ve svém příspěvku se ptám, jak lze popsat hlas vypravěčky, jaké nástroje k tomu nabízí klasická naratologie a jak naratologické pojmy uzpůsobit pro účely analýzy komiksu. Zabývám se tím, jaké napětí vzniká mezi textem a obrazem (s důrazem právě na vypravěčský hlas), a to jak v komiksu jedné autorky, tak při spolupráci scenáristky a ilustrátorky.

MgA. Pavel Ryška, Ph.D. (FaVU VUT, Brno)
Seriály a serialita v práci Radka Pilaře

Radek Pilař (1931–1993) je známý především jako ilustrátor dětských knížek a výtvarník animovaných filmů. Už v šedesátých letech publikoval v Mateřídoušce, vymýšlel didaktické, ale zábavné knížky-hračky, navrhl znělku Večerníčku i vzhled „dobrého loupežníka“ Rumcajse. Zejména po nástupu takzvané normalizace se zdálo, že se soustředil výhradně na tvorbu pro nejmenší. Ve Sluníčku vycházel obrázkový seriál Machalínek, ve Čtyřlístku příběhy s většími porcemi textu, vytištěnými pod jednotlivými panely nebo vepsanými do bublin. Jen málokdo tehdy věděl, že se Pilař v soukromí ateliéru pokouší propojit malbu, grafiku, fotografii, film i video – a v experimentech často využívá zakázkovou tvorbu. Nabízí se otázka, zda také komiks nějakým způsobem ovlivnil jeho celoživotní touhu vytvářet srozumitelnou řeč „obrazové doby“?

Dra. Kateřina Valentová (UdL, Lleida)
Železná opona mezi Českem a Španělskem?

Cílem příspěvku je komparativní studium zastoupení českých komiksových autorů na španělském trhu a vice versa. Až do roku 2018, kdy byl vydán biografický román Zátopek od Jana Nováka a Jaromíra 99, neměl český komiks přeložený z češtiny ve Španělsku žádnou reprezentaci, další titul (Alois Nebel Jaroslava Rudiše a Jaromíra 99) pak vyšel v roce 2020. V žánru dětské literatury byly v roce 2019 přeloženy dva díly komiksu Anča a Pepík od Lucie Lomové, a to jak do španělštiny, tak do katalánštiny. Při rozšíření parametrů na „místo původu: ČR“, se objevila další díla od českých autorů, přeložená však z angličtiny: Svatá Barbora (2013) od Marka Šindelky, Vojtěcha Maška a Marka Pokorného, ikonické dílo komiksové historie Heleny Bochořákové-Dittrichové Z mého dětství 1929 (2015), a Zatím dobrý (2020) od Jana Nováka a Jaromíra 99. Při prvotním náhledu na situaci španělských komiksů v nabídce českých nakladatelství se situace jeví ještě daleko hůř. Příspěvek se tedy zaměřuje na možné příčiny tak skromného zastoupení českého komiksu ve Španělsku a španělského komiksu v Česku.